

INSTITUTION OG INITIATIV

Laurits LAURITSEN,

november 2020, oplæg til Agoráens Klinisk Seminar den 6.12.2020

De fleste mennesker husker og kan udpege en ganske bestemt sen eftermiddag, hvor et indkaldt pressemøde, under foresæde af statsministeren, konstaterede, at nu var der påvist corona-smitte i Danmark, og at de såkaldte “sundhedsmyndigheder” ville foreslå bestemte tiltag, restriktioner og anbefalinger, som “borgerne” skulle rette sig efter. Noget, vi ikke havde hørt om før, nemlig en “epidemilov” skulle udstrækkes til at dække den “pandemi”, som der var tale om. Vi ser altså, at samfundets statslige myndighedsstruktur på én gang træder meget tydeligt frem, som vi ellers ikke er vant til. Pludseligt foreligger der noget, som man kan henvise til, og man vil ofte se, at der straks knyttes en fortælling til begivenheden (“det var dengang, hvor statsministeren holdt sit første pressemøde under corona-krisen...”), selvom fortællingen ofte minder mere om en myte end om en præcis historiografisk redegørelse (“det var dengang, hvor Harald Blåtand samlede de danske landsdele til ét samlet rige, og gjorde danerne kristne”)

Vi konstaterer her, at institutionen “den danske stat” træder os i møde med et bestemt sprogbrug, bestemte personer (“myndigheder”, “politikere”) og bestemte antagelser, som vi forventes - som en selvfølge - at tilslutte os. For vi er jo alle fornuftige og myndige borgere, der opretholder en fælles institution... Vi ved også, at hvis man eksplicit modsætter sig denne tilslutning, så opstår der problemer både for myndighederne og for borgeren. Selvom man selvfølgelig ikke straks vil gå ud med “bål og brand”. Det ser vi også i den aktuelle situation, hvor der måske snart kommer en virkningsfuld vaccine imod coronasmitten, og det spørgsmål stiller sig, om man vil modsætte sig at blive vaccineret (og hvor mange, der i så fald vil vise sig at være udtryk for en vaccinationsskepsis - det er endnu helt uafklaret!).

I modsætning til denne tydeliggørelse af en statslig institution (eller snarere: staten forstået SOM en institution) ved vi selvfølgelig også, at i mere revolutionære tider sker der store omdannelser, bl.a. i måden at tænke sociale dannelser på. De faste strukturer går mere eller mindre i opløsning. I bindstærke værker kan man læse om de meget omfattende “landboreformer” i slutningen af 1700-tallet i Danmark, hvor fæstebønderne nu “blev frie og dyrkede deres egen jord”. (Anførselstegnene fremhæver grundstrukturen i myten/ fortællingen). Landsbyfællesskabet blev afløst og erstattet af mindre ejendomme og gårde på egen jord. Med fulgte også en ny form for ensomhed, der ofte er beskrevet litterært (bl.a. af Steen Steensen Blicher). Når man nu står midt i det, der har været kaldt “den dyrkningsmæssige monokulturs ørken” (en mod-myte til den om den frie bonde), kan man nærme sig det

pinlige spørgsmål, om det nu var det storslåede resultat (med 80-90 % reduktion af fuglelivet og plantelivets varieteter), som vi skal være stolte af.

Hvis man ser tilbage i tiden, vil man ofte konstatere, at hovedparten af det, der er os overleveret som tekster, drejer sig om noget institutionelt (fx "hvert år ved jævndøgn skal der vælges en gruppe på 10 myndige borgere, der skal lede byen det næste år"). De store tekster, vi stolt henviser til, er ofte af den type (Hammurabis Lov, store dele af Mosebøgerne, Solons Lov, etc.), men selvfølgelig med mægtige undtagelser, de store episke værker (Eliaden, Odysseen, ...), og selvstændige digtkredse (fx Sappho af Lesbos' erotiske digtning), der ikke er underlagt et institutionelt formål. Men de forudsætter kraftigt udarbejdede statsdannelser, som de så, eventuelt, opponerer imod. Selvom man altså subjektivt kan placere sig anderledes end midt i institutionens symbolske sammenhæng, er man alligevel afhængig af den (som baggrund, kontekst, ramme). Det er et klassisk problem inden for revolutionsteori, at teorien netop forudsætter et bestemt samfund og samfundsindretning, som noget allerede givet, for at man kan forstå, hvad det revolutionære synspunkt egentligt drejer sig om, nemlig noget "andet" end det nuværende givne. Pointen i det revolutionære er således mere noget, der drejer sig om den "korrekte analyse" af det nuværende samfund, for at opbygge troværdigheden af det revolutionære synspunkt. Men man risikerer at sidde fast i uddybelsen af den "korrekte analyse", for ikke at risikere at blive anklaget for "idealisme", "utopisme", osv. Det er på en måde tydeligt, at man kan "sidde fast i" institutionen, den nuværende samfundsindretning, hvad enten man er "for" eller "imod". Den danner nemlig rammer for forståeligheden af ens position.

Eksemplerne indtil nu har været hentet fra de "store" institutioner, de samfundsmæssige indretninger, men de samme mønstre aftegner sig også, når det drejer sig om den mindre skala. En institution kan træde frem i form af en forening. Og adskillige af os, der nu arbejder indenfor rammerne af Freuds Agora, har tidligere haft mange og byrdefulde erfaringer med at arbejde inden for rammerne af Psykoanalytisk Kreds, en forening, der skulle danne sammenhæng mellem dem, der ville arbejde med den freudske og lacanske psykoanalyse, både teoretisk og praktisk. Det var en institution, en forening, dannet på et bestemt tidspunkt, med vedtægter og valgt ledelse. En forening, der år for år, gennem årsmødet og dets beslutninger, havde mulighed for at tage nye opgaver op (bl.a. til belysning af psykoanalytikerens position). Med en ledelse, der også kunne uddelegere bestemte opgaver.

Det er klart, at den institution, som en forening udgør, tager udgangspunkt i en fælles enighed om noget, en opgave, en bestræbelse, ..., der udtrykker en konsensusdannelse. Man skaber rammer, og så handler man indenfor

disse rammer. Handlingen tager ofte udgangspunkt i et tænkt eller eksplicit "mandat" (et valg, en afstemning, osv.).

Det kan se ud som om dette udgør en, logisk set, meget klar situation. Men mange erfaringer tyder på, at det er det ikke. Den eksplicite konsensus kan skjule en dybere dis-sensus (en mere grundlæggende uenighed), der endog gør tanken om, at man i fællesskab kan løfte en opgave, urealistisk, bedragerisk og selvbedragerisk. Konsensus kan også umuliggøre, at man bevæger sig i bestemte retninger, der ikke understøttes af konsensus og mandat. Konsensus er ordren til rorgængerens på Titanic, en sen nattetime, "Steady forward", selvom udkikken oppe i masten råber "Isbjerg forude"; og resultatet bliver derefter!

Hvad kan man tænke om konsensusdannelsen? Hvis det drejer sig om samfund og stater er der mange jurister og samfundsforskere som ville mene, at man slet ikke kan tænke noget, der radikalt bryder med et konsensusprincip. Enhver kan, selvfølgelig, indenfor sin egen lille private andegård, indrette sig som man nu bedst kan og vil, og eventuelt samarbejde med mange andre på kryds og på tværs. Når det drejer sig om den konsensus, der ytrer sig i en forening, har man selvfølgelig de muligheder, at man kan lave om på foreningen, lade sig vælge til bestyrelsen eller ledelsen, eventuelt helt nystarte den. Eller gå ud og danne en anden forening, der så igen står med det samme problem, der handler om, hvad det vil sige at handle inden for konsensus, eller bryde med konsensus.

Erfaringen med arbejdet i Psykoanalytisk Kreds har vist (i hvert fald meget klart for nogle af os), at der blev forsøgt mange forskellige muligheder, mange beslutninger blev truffet, mange udvalg nedsat, osv. osv., men resultatet forblev hele tiden skuffende, og kunne måske ikke engang bruges til at belyse, hvad det vil sige at arbejde sammen med andre om noget psykoanalytisk.

Det er ganske klart, at ikke enhver, der har deltaget i disse bestræbelser, ville tænke denne erfaring på den måde, jeg her fremlægger. Tålmodigheden med byrderne i det institutionelle arbejde er sikkert meget forskelligt fordelt. Nogle ville fortsætte, andre ville nydanne, andre igen gøre noget helt andet, som ikke var en foreningsdannelse. Men det viste sig, at der "på det samme sted" (for nu ikke at tale om: indenfor rammerne af...) kunne tydeliggøres et selvstændigt initiativ, der blev Psykoanalysens Dannelser, der hverken var med eller imod, men med en vis selvstændighed af økonomisk art.

Men hvad pokker er nu det, et INITIATIV? Dermed starter der måske en anden diskurs, en anden måde at tale om noget på, som ikke afhænger af beslutninger, foreninger og mandat. Vi kender ordet, det lyder enkelt, men det har kraftige konsekvenser, som dette indlæg forsøger at belyse. Begge

disse ord, institution og initiativ, er knyttet til et gammelt latinsk vokabular, der også bruges om religiøse dannelser og om et sprog, der danner norm for sproglige ytringer. Jeg vil ikke her uddybe institutionens arkaiske betydningsfelt, men fremhæve initiativet. I ordbogen betyder "initium" selve begyndelsen til noget, indgangen til noget, ofte noget kraftfuldt eller stærkt, fx en krig. Det handler altså ikke om udsagnet "nu begynder det", eller noget, der handler om "nu har vi besluttet at...", men om selve den virkelighed, der starter. Hvorimod et andet ord, der i ordbogens lange lister ikke står mange linjer fra det første, nemlig ordet "initio" betyder, at man indvier nogen i en hemmelig mysteriegudstjeneste. Vi kender det fra den sproglige brug om at være "initieret". Det er selvfølgelig også at starte på noget, men altså noget ganske andet. På en måde vil jeg tro, at det at være initieret mere tilhører institutionens sproglige aura, og ikke noget, der bryder med denne.

I Oldtidens græske samfund er det meget tydeligt, at hvis man tog et initiativ, der ikke var underbygget, religiøst og samfundsmæssigt, så blev det opfattet som et egentligt oprør.

ET initiativ vil ofte måtte kæmpe med, at det kritiseres for at være "selvbestaltet", "autokratisk", "en udbrydergruppe", noget der foregår "uden mandat". Det er en klassisk problematik i psykoanalysen, at opdagelsen af det ubevidste ikke passer ind i nogle på forhånd givne rammer (lægelige, psykologiske, videnskabelige, politiske, ...). At netop den mulige tale, som psykoanalysen skaber rum for, ikke kan begrundes i noget andet end selve det at gøre det. At dette netop er initiativet! Det ubegrundede og ubegrundelige. Når Lacan tale om, at analytikerens "ne s'autorise que de lui-même.... et de quelques autres", er der også tale om et initiativ af denne art. Det kan ikke begrundes med eksterne kriterier, men det har selvfølgelig konsekvenser, som man kan tale om og vurdere og kritisere.

At "tage et initiativ" danner således en meget skrøbelig situation, der ikke kan forstås som "jeg foreslår, at vi skal arbejde med det og det", men mere radikalt peger på, at pointen er, at det er selve begyndelsen på en bestemt handlingsart.

I min egen forståelse af det, har jeg altid følt mig inspireret af Freuds tale om "urhorden", i myten om drabet på urhordens fader/bavian. I udgangssituationen er vi et sammenrend af (Freud siger: skyldige ...) interesserede. I "den grå morgen" kræver det mod til at træde frem, uden at være understøttet af et mandat (et valg, en opgave, en struktur). At træde frem med et initiativ, der ikke blot er et forslag, men selve starten på noget. Så må enhver placere sig, så godt man nu formår det. Initiativet kan blive til en fælles handling. Initiativet kan fortsætte, HVIS DET ALTSÅ FORTSÆTTER, år efter år. Måske mange år. Men hele tiden noget, der ikke er der som en selvfølge, eller en institution.